

Spoštovani,

s strani stranke Nova Slovenija (NSi) sva bila zaprošena, prof. dr. Ernest Petrič kot bivši predsednik Ustavnega sodišča in pravni strokovnjak, ki se je posebej ukvarjal z varovalkami pravnega sistema in demokracije ter prof. dr. Ludvik Toplak, kot pravni strokovnjak za ustavno varstvo človekovih pravic, da odgovoriva na **vprašanje glede zakonitosti obtožnega predloga in kazenskega postopka zoper štiri poslance, ki so ali so bili člani parlamentarne komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb (KNOVS).**

UVOD

V javnosti so bile objavljene informacije o vložitvi obtožnega predloga zoper omenjene poslance. Očita se jim, da so na Generalni policijski upravi 7. novembra 2023 med drugim preverjali, ali je Policija prisluškovala nekaterim državljanom. Ker so bili med njimi tudi nekateri člani njihove opozicijske politične stranke, naj bi s tem prestopili meje uradnih pravic, jim pridobili nepremoženjsko korist ter zato storili kaznivo dejanje zlorabe uradnega položaja ali uradnih pravic.

Pregon opozicijskih poslancev kot posledica njihove parlamentarne nadzorne aktivnosti je vedno zelo občutljivo vprašanje, ki je povezano s spoštovanjem načela demokratičnosti, načela delitve oblasti ter sistema zavor in ravnovesij. Zdi se, da pregon članov nadzorne parlamentarne komisije krni opozicijski nadzor nad oblastjo na področju obveščevalnih in varnostnih služb. To vzbuja resno skrb.

NADZOR NAD OBVEŠČEVALNIMI IN VARNOSTNIMI SLUŽBAMI KOT KLJUČNA PRISTOJNOST OPOZICIJE

33. člen Poslovnika državnega zbora določa, da vodilne funkcije in večina članov v komisiji za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb pripadajo poslancem opozicijskih poslanskih skupin. Parlamentarni nadzor obveščevalnih in varnostnih služb je torej eno od sredstev (orožij) parlamentarne manjšine. Ta institut ne služi le interesom parlamenta kot celote, zlasti nasproti Vladi, ampak tudi nasproti večini vladne koalicije. Gre za enega od sredstev varstva parlamentarne manjšine in za pomemben institut v sistemu zavor in ravnovesij. Povsem razumno je torej, da se v okviru izvajanja aktivnosti po načelu sistema zavor in ravnovesij lahko preveri tudi morebitno nezakonito uporabo nadzorovanih ukrepov organov proti opozicijskim poslancem in članom opozicijskih strank, ki prav te organe v skladu s svojo parlamentarno opozicijsko vlogo nadzirajo. To je eden od smislov vzpostavitve sistema zavor in ravnovesij v demokratičnih državah z uveljavljenim načelom delitve oblasti. Tako tudi prof. dr. Ernest Petrič v pritrtilnem ločenem mnenju k odločbi U-I-45/08 z dne 8. 1. 2009: *»Posebej pomembna je okoliščina, da tvorijo večino v Komisiji opozicijski poslanci, kar pomeni močno sistemsko zagotovilo njene dejanske (ne le formalne) neodvisnosti naproti Vladi.«*

Razumevanje, zakaj je nemoteno delovanje opozicije v okviru KNOVS tako zelo pomembno, postane še toliko bolj jasno, če ga umestimo v širši zgodovinski kontekst. Po zelo znani zadevi Watergate je ameriški Kongres sprejel Foreign Intelligence Surveillance Act, ki je vzpostavil poseben sodni in kongresni nadzor

nad obveščevalnimi prisluškovanji. Razlog za to zakonodajo je bilo prav spoznanje, da brez sistematičnega nadzora pride do zlorab proti opoziciji in političnim nasprotnikom, kar v slovenskem prostoru predstavlja KNOVS.

Vprašanja prisluškovanja, nadzora nad komunikacijami, politične zlorabe obveščevalnih pooblastil in pomena neodvisnega nadzora, zlasti kadar gre za politike, opozicijo ali nosilce javnih funkcij, je že večkrat obravnavalo ESČP. Na tem mestu lahko omenimo zgolj nekaj primerov.

Za razvoj zavedanja o pomembnosti nadzora, je relevantna zadeva Klass in drugi proti Nemčiji iz leta 1978, kjer je ESČP poudarilo, da je tajni nadzor komunikacij sicer lahko dopusten, vendar predstavlja eno najresnejših groženj demokraciji, če ni podvržen učinkovitemu in neodvisnemu nadzoru. Sodišče je izrecno zapisalo, da prav nevarnost zlorabe zahteva posebno močne varovalke, med katerimi ima parlamentarni nadzor ključno vlogo. Ta sodba neposredno potrjuje, da je obstoj in aktivno delovanje teles, kakršno je KNOVS, ustavna in konvencijska nujnost.

V sodbi Big Brother Watch in drugi proti Združenemu kraljestvu iz leta 2021 je ESČP ugotovilo, da množični nadzor komunikacij brez učinkovitih varovalk in neodvisnega nadzora ni skladen z 8. členom EKČP. Posebej je poudarilo nevarnost nadzora nad novinarji, politiki in opozicijskimi akterji, saj tak nadzor neposredno ogroža demokracijo.

V zadevi Centrum för rättvisa proti Švedski iz leta 2021 je ESČP ponovno potrdilo, da mora nadzor nad obveščevalnimi službami vključevati učinkovito parlamentarno komponento. Brez nje obstaja resno tveganje sistemskih zlorab, ki so po naravi skrite in jih posamezniki sami ne morejo zaznati ali izpodbijati. Gre za organ, ki deluje prav zato, ker posamezni poslanci ali državljani ne morejo sami preveriti, ali so bili predmet tajnega nadzora.

Zakon o parlamentarnem nadzoru obveščevalnih in varnostnih služb (ZPNOVS) v svojem 33. členu omogoča vsakemu državljanu, da poda pobudo za nadzor v primeru sumov za nezakonito uporabo prikritih preiskovalnih sredstev. Nobena določba slovenskega pravnega reda ne določa, da člani ali simpatizerji katerekoli politične stranke ne bi smeli podati tovrstne pobude ali da se taka pobuda ne bi smela obravnavati. Prav tako nobena določba ne določa, da člani političnih strank, ki so zastopane v KNOVS, ne smejo dajati tovrstnih pobud. KNOVS nima nobene pravne podlage, da bi preverjal strankarsko pripadnost predlagateljev pobud za nadzor. Še več, taka zahteva bi močno okrnila institut parlamentarnega nadzora obveščevalnih in varnostnih služb ter sistem zavor in ravnovesij kot ključen element ustavnega načela delitve oblasti.

Če bi možnost, da se preveri obstoj nezakonite uporabe nadzorovanih ukrepov, odvzeli (opozicijskemu) članu KNOVS ali članom te opozicijske politične stranke, bi s tem nasprotovali samemu namenu vzpostavitve in organizacije obstoječega sistema parlamentarnega nadzora. Koalicijska večina, ki ima preko izvršilne oblasti vpliv na obveščevalne in varnostne službe, bi torej že vnaprej vedela, da KNOVS ne bo mogla ugotavljati obstoja nezakonite uporabe nadzorovanih ukrepov proti njenemu članu ali članu njegove stranke. To bi samo po sebi povečalo tveganje za pojav nezakonite uporabe nadzorovanih ukrepov proti članom in poslancem te opozicijske politične stranke. Gre pa za stranko, katere

poslanci imajo nalogo nadzorovati prav to nadzirano službo. S tem bi se pripomoglo k razmeram, ki bi vladajoči koaliciji omogočile podrejanje ali zlorabo obveščevalnih in varnostnih služb za obračun z opozicijo, saj take zlorabe KNOVS ne bi mogla preverjati. Za nemoteno delovanje nadzora in sistema zavor in ravnovesij v sistemu delitve oblasti bi bilo nedopustno, da se iz možnosti preverjanja obstoja nezakonite uporabe nadzorovanih ukrepov izloči vsakokratnega opozicijskega člana KNOVS ali druge člane opozicijske stranke, zato slovenski pravni red take prepovedi ne vsebuje.

Celo več, problematično bi bilo obratno, če člani KNOVS takega pregleda ne bi opravili in bi resne pobude državljanov z navedbami o sumu nezakonite uporabe nadzorovanih ukrepov ignorirali ter tako svoje nadzorne vloge ne bi vestno in pošteno opravljali. Člani KNOVS so bili namreč dolžni nemudoma ukrepati, ko so bili seznanjeni z možnostjo, da se celo opozicijskim poslancem državnega zbora prisluškuje. Takšno ravnanje sodi v samo jedro ustavne in zakonske naloge KNOVS, kar predstavlja izvajanje demokratičnega nadzora nad delovanjem varnostnih in obveščevalnih služb, zlasti tam, kjer obstaja tveganje zlorabe najintenzivnejših represivnih pooblastil države.

NEOBSTOJ NEPREMOŽENJSKE KORISTI

Pri pregonu članov KNOVS tudi ni jasno, kakšno nepremoženjsko korist naj bi pridobili. Deisinger (2024) v komentarju posebnega dela Kazenskega zakonika pojasni, da so s pojmom nepremoženjske koristi mišljene predvsem razne »ugodnosti«, ki jih storilec pridobi zase ali za drugo osebo, pa ne pomenijo premoženjske koristi. Za nepremoženjsko korist moramo torej šteti različne ugodnosti in možnosti, ki jih danes prinaša življenje in pomenijo za vsakega določeno korist. To so po njegovem torej ugodnosti, kot je pridobitev najemniškega stanovanja, za katero storilec ne plačuje najemnine in ne postane njegova last, pridobitev kredita, ki ga odplača, napredovanje v vrstnem redu čakajočih za stvari, ki jih je težko dobiti, pridobitev možnosti za strokovno izpopolnjevanje ali šolanje, pa tudi za izredne dopuste, pridobitev delovnega mesta, napredovanje v službi ipd.

Tega, na kakšen način naj bi podatek, da se posameznikom ne prisluškuje, prinesel nepremoženjsko korist, nihče ni izkazal. Pavšalno se zgolj navaja, da gre za nepremoženjsko korist, saj do podatka osebe niso bile upravičene, kar pa je brezpredmetno. Bistveno za obstoj nepremoženjske koristi je namreč to, da za osebe predstavlja »ugodnost«. To pa bi moralo biti dokazano, ne zgolj predpostavljeno.

Poleg tega podatek, da se posamezniku ne prisluškuje, ni taven, saj ne varuje ničesar, kar bi bilo ogroženo z njegovim razkritjem. Tajni podatek je zakonsko določen in vsebinsko občutljiv ter realno škodljiv ob razkritju. V tem primeru pa gre za informacijo o zakonitem, običajnem in ustavno zagotovljenem stanju.

EPILOG

Dejstvo, da je bil obtožni predlog po nadzoru opravljenem leta 2023 vložen nekaj dni pred začetkom volilne kampanje, ko so poslanci politično še posebej ranljivi, dodatno krepí dvom v namen takega postopanja tožilstva. Alarmantno je tudi, da so bili mediji o že sprejeti odločitvi obveščeni, še preden so bili naslovniki postopka sploh v položaju, da bi lahko učinkovito in pravočasno uveljavljali svoje procesne pravice. Takšen potek dogodkov je sam po sebi presenetljiv, saj kaže, da je bila komunikacija z javnostjo postavljena pred komunikacijo s strankami v postopku. Še posebej pa je zaskrbljujoče, da se vse to dogaja neposredno pred volitvami. Nastaja vtis, da je bilo ravnanje SDT usmerjeno v to, da se preko medijev diskreditira opozicijske poslance, kar nakazuje, da gre za zlorabo oblastne funkcije s strani iniciatorjev tega pregona.

Pregon poslanca, ki je za nadzor v skladu z zakonom in poslovnikom glasoval oziroma ga izvedel, povzroča krnitev opravljanja legitimnega in zakonitega parlamentarnega nadzora z učinkom zastraševanja. Vse to pa prinaša izjemno negativne posledice na delovanje sistema zavor in ravnovesji, delitve oblasti in načela demokratične državne ureditve.

Bled in Maribor, dne 11. 02. 2026

Prof. dr. Ludvik Toplak

Prof. dr. Ernest Petrič